

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Інститут сталого розвитку ім. В.Чорновола, Національний університет «Львівська політехніка», 79013, вул. С. Бандери, 12, електронна пошта: pankiv.natalia@gmail.com

У важливих міжнародних документах останнього десятиліття, присвячених екологічним проблемам, (зокрема, Підсумковий документ Конференції ООН зі сталого розвитку «Майбутнє, якого ми хочемо» («Ріо+20», 2012); Добровільні зобов'язання України на саміті «Ріо+20» щодо екологізації освіти (Greening of Education: Ukraine's Contribution) значну увагу приділено екологічній культурі, екологічній обізнаності, ознайомленню населення з концептуальними підходами зі збереження біогазулі й цивілізації. Усе більш актуальною стає екологізація науки, екологізація технологій усіх сфер діяльності, зокрема екологізація туризму й туристичної освіти.

Туризм є рушійним двигуном економічного зростання та економічного розвитку як територій, регіонів держав, так і країни загалом. Розвиток туризму набуває активних обертів, що спонукає по-новому оцінювати усі його аспекти: економічні, соціальні, екологічні. За даними UNWTO, лише за останні два десятиліття кількість міжнародних туристів у світі зросла вдвічі і в 2012 році вперше перетнула мільярдну позначку, а до 2030 р. прогнозується збільшення цієї цифри до 1,8 млрд. осіб. Пропорційно до росту індустрії туризму відбувається наростання протиріч між задоволенням туристичного попиту і раціональним використанням туристичних ресурсів.

Однак, попри значний позитивний соціально-економічний ефект, інтенсивний розвиток туризму несе зі собою низку загроз, серед яких важливе місце займає негативний вплив на навколишнє природне середовище. *Найважливіші джерела впливу туризму на навколишнє середовище:* надмірна концентрація туристичного руху в часі і в просторі, нерівномірне розташування туристичної інфраструктури (часто в місцях з найціннішими природними комплексами), недосконалі форми організації відпочинку а також брак екологічної культури туристів.

З огляду на це, надзвичайно актуальною є проблема пошуку нових концепцій розвитку туризму, ключовою метою яких повинна стати гармонізація стосунків людини з навколишнім природним та соціальним середовищем, турбота про збереження довкілля, що використовується в туристичних цілях та підвищення екологічної свідомості суспільства. Одним з нових векторів розвитку туризму є застосування основоположних принципів концепції сталого розвитку. Отже, *сталий розвиток* – це розвиток, який задовольняє потреби сьогодення і не ставить під загрозу задоволення потреб майбутніх поколінь. В його основі лежить рівність у відносинах: людина-господарство-природа. *Управління туристичною сферою на засадах сталого розвитку ґрунтується на 2 основоположних підходах: ощадливе використання природних ресурсів та мінімізації шкоди для довкілля; забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку туристичних регіонів.*

Основоположні принципи концепції сталого розвитку вперше прозвучали в програмному документі «Порядок денний на XXI століття (Agenda XXI)», прийнятому

в 1992 році на конференції ООН у Ріо-де-Жанейро. На основі цього документу у 1996 році ВТО, Світовою радою з подорожей і туризму та Радою планети Земля був розроблений власний «Норядок денний на ХХІ століття у сфері подорожей та індустрії туризму». Там вперше визначено поняття «сталого туризму», тобто туризму, що базується на засадах сталого розвитку.

Сталий туризм (англ. sustainable tourism) – сучасна концепція розвитку туризму, що ґрунтується на принципах концепції сталого розвитку. Це туризм, що задовольняє всі наявні потреби, але при цьому розвивається таким чином, щоб забезпечити аналогічними можливостями майбутні покоління.

У ХХІ столітті екологічна грамотність, екологізація мислення працівників туристичної галузі стає важливим чинником поширення ідей сталого розвитку серед широких верств населення, а, отже, забезпечення конкурентоспроможності туристичної індустрії України на світовому ринку. Проблема екологізації туристичної діяльності й туристичної освіти є сьогодні маловивченою, але разом з тим украй актуальною, оскільки розвиток туристичної галузі неможливий без використання природних ресурсів, тому їх знищення чи ушкодження прямо відобразиться на розвитку туристичної індустрії.

Згідно до визначення терміну, приведеного з Екологічної енциклопедії, *екологізація це*: 1) поліпшення екологічного стану природних або соціальних систем (зменшення рівня забруднення довкілля, підсилення потенціалу самовідновлення екосистем, оздоровлення середовища життєдіяльності людини тощо); 2) діяльність, спрямована на поліпшення екологічного стану природних чи соціальних систем або екологічно орієнтовану зміну властивостей їхніх складових.

Предметами екологізації є: компоненти природних систем (повітряний басейн, водні об'єкти, ландшафти, біологічні об'єкти тощо), суспільні системи (економіка країни або регіону, сектори господарства, галузі підприємства), виробничі системи та їхні компоненти (технології, обладнання, виробничі процеси), компоненти економічної сфери, суспільні відносини, властивості людини (знання, навички, потреби).

Екологізація є дієвим механізмом врівноваження антропо- і техногенного навантаження на природно-туристичні комплекси України, як вагома передумова забезпечення належної якості та ефективності оздоровлення і відпочинку населення. Забезпечення раціонального, еколого-збалансованого туристичного природо-користування має охоплювати заходи стосовно: - дослідження природно-ресурсного потенціалу туристичних регіонів України, визначення допустимого антропогенного навантаження; - вдосконалення нормативно-правової бази у відповідності з вимогами міжнародного законодавства, в тому числі впровадження комплексу стандартів на туристичний продукт та суміжні послуги (готельні, послуги ресторанного господарства, транспорту, торгівлі тощо); - поширення практики стандартизації та сертифікації туристичних послуг, а також ліцензування закладів, що їх надають; - оптимізації механізмів залучення до туристичної інфраструктури вітчизняних і зарубіжних інвесторів; - обґрунтування місткості (норм і нормативів використання) об'єктів, розташованих в туристичних зонах і центрах; - розвиток найбільш перспективних видів туристичної діяльності, якими є санаторно-курортне оздоровлення, лікування, водний, мисливський, пішохідний, кінний, культурно-

пізнавальний, екологічний, сільський, зелений та агротуризм (тобто види туризму, найтісніше пов'язані з природою і найменш для неї загрозливі); - вдосконалення рекламно-інформаційної діяльності, у тому числі активізація участі держави в рекламуванні національного туристичного продукту на зовнішньому ринку; - сприяння створенню мережі інформаційних туристичних і курортних порталів в мережі Інтернет.

Виходячи із вище зазначеного, встановлено *основні значення екологізації туризму для сталого розвитку, які полягають у:*

- збереженні та відновленні вразливих, екологічно нестійких природних територій;
- усуненні існуючих джерел впливів на довкілля в процесі туристичної діяльності;
- узгодженому плануванні туристичної активності з іншими видами економічної діяльності;
- впровадженні в туристичну галузь екологічно м'яких технологій;
- мінімізації тисків на навколишнє середовище за рахунок рівномірного розподілу туристів (у часі і просторі), створенні альтернативних зон відпочинку.

У широкому розумінні *екологізація туристичної галузі – це науково обґрунтована діяльність людини, яку буде спрямовано на розумне управління процесом взаємодії працівників галузі і туристів з навколишнім природним середовищем.*

Необхідно сформувати таку систему управління взаємовідносин туристів з природою, яка не призводитиме до незворотного руйнування природних комплексів та систем, а також зможе зберегти їх у задовільному екологічному стані. Тому, екологізація туристичної галузі являє собою сукупність засобів і методів, які допомагають збалансовано використовувати, охороняти і відтворювати (де можливо) природні ресурси відповідно до основних принципів функціонування біосфери.

Екологізація туристичної діяльності повинна стосуватись абсолютно всіх її сфер, що надають послуги. *Основними напрямками є:* вдосконалення нормативно-правової бази; регулювання туристичних потоків; врахування екологічних норм при плануванні та будівництві об'єктів туристичної інфраструктури; екологізація транспортних перевезень, а також індустрії розміщення, харчування та розваг; підвищення екологічної свідомості туристів; запровадження програм добровільної екологічної сертифікації та маркування.

Отже, пропозиція на ринку конкурентоспроможних туристичних продуктів як на рівні суб'єктів турбізнесу, так і регіональних економік потребує врахування критеріїв сталого розвитку усіх сфер життєдіяльності людини – соціальної, економічної, екологічної та політичної. На даний час в Україні є гостра потреба вивчення проблем розвитку різних видів туризму у контексті сталого розвитку регіонів, збереження його етнічних, історико-культурних особливостей, глобальних тенденцій зміни мотивацій туристів з масового на альтернативні види туризму.

Вплив туристичної діяльності на довкілля має глобальний характер і при нинішніх темпах використання туристичних ресурсів може призвести до незворотніх наслідків. З іншого боку, погіршення якості навколишнього середовища, яке на сьогодні набуло характеру глобальної екологічної кризи, негативно позначаються на розвитку туристичної галузі. Саме тому, розвиток туризму на сучасному етапі повинен базуватися на основоположних принципах сталого розвитку, що передбачає раціональне використання природних ресурсів і зменшення шкоди для довкілля.